

جلوه‌های عرفان در بوستان سعدی
(سعدی سارونف در بوستان)

مؤلف: محمد علی بیکدلی

سرشناسه	: بیگدلی، محمدعلی، ۱۳۳۹ -
عنوان قراردادی	: بوستان شرح
عنوان و نام پدیدآور	: جلوه‌های عرفان در بوستان سعدی: (سعدی عارف در بوستان) / مولف: محمدعلی بیگدلی.
مشخصات نشر	: قم: مارینا، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۲۱-۴۱-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
عنوان دیگر	: سعدی عارف در بوستان.
موضوع	: سعدی، مصلح بن عبدالله، - ۶۹۱ق. بوستان -- عرفان
موضوع	: سعدی، مصلح بن عبدالله، - ۶۹۱ق. -- نقد و تفسیر
موضوع	: شعر فارسی -- قرن ۷ق. -- تاریخ و نقد
موضوع	: آداب طریقت
موضوع	: عرفان در ادبیات
شناسه افزوده	: سعدی، مصلح بن عبدالله، - ۶۹۱ق. بوستان. شرح
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۴ ج ۸/ب/۵ PIR۵۲۰۵
رده بندی دیویی	: ۸۴۳۱/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۹۴۷۲۲۸

جلوه های عرفان در بوستان سعدی (سعدی عارف در بوستان)

مؤلف: محمد علی بیگدلی

ناشر: مارینا

ترجمه: سهراب جینور

نوبت چاپ: اول / تابستان ۱۳۹۴

چاپ: ۱۰۰۰

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۲۱-۴۱-۸

کلیه حقوق برای مؤلف محفوظ است.

دفتر انتشارات: قم، خیابان سمیه، کوچه ۳، پری ۳.

تلفن: ۳۷۷۴۷۲۹۴

همراه: ۰۹۱۲۱۵۲۰۲۸۹ - انتشارات جام جوان و مارینا

ارتباط با ناشر: sohrab2009nashr@yahoo.com

فهرست مطالب

۱۱	پیش‌گفتا
۱۳	مقدمه:
۱۷	فصل اول
۱۷	سعدی عارف؟
۱۹	سرگذشت سعدی
۲۳	مذهب سعدی
۲۸	سعدی و عرفان
۳۵	نکته:
۳۹	سعدی، جمال و جمال پرستی و عشق عرفانی
۴۲	بوستان سعدی (سعدی نامه)
۴۹	مأخذ داستانهای سعدی
۵۲	داستان حضرت موسی :
۵۳	نظیر مضمون یا منشأ الهام:
۵۷	فصل دوم
۵۷	عرفان نظری (مباحث هستی‌شناسی در بوستان)
۵۹	تعریف عرفان
۶۰	نمونه‌هایی از تعاریف:

۶۲	رئوس ششگانه عرفان.....
۶۲	۱. تعریف عرفان.....
۶۲	۲. موضوع عرفان.....
۶۳	۳. مبادی عرفان.....
۶۴	۴. مسائل عرفان.....
۶۴	۵. شرافت و مرتبه ی عرفان.....
۶۵	عرفان، عرفان.....
۶۶	عرفان در بوستان:.....
۶۹	نهی از تفکرات رذات اندوختی.....
۷۳	سعدی و طبیعت.....
۷۶	نظم جهان آفرینش و پویایی حرکت.....
۷۷	۲. جهان توحید گوی و تسبیح گر.....
۷۷	نیایشگری باد و ابر در دیباجه گلستان.....
۷۸	۴. اندر صنع باری عزاسمه در ترکیب خلقت انسان.....
۷۸	ایراد بر سعدی.....
۸۱	وحدت وجود.....
۸۲	اثبات وجود:.....
۸۴	شهود، وحدت شهودی.....
۸۶	بازگشت به مبحث وحدت وجود:.....
۸۸	وحدت وجود در بوستان.....
۹۳	عشق.....
۹۴	الف) عشق در آفرینش.....
۹۷	ب) عشق در بازگشت و معاد.....
۹۷	ج) عشق در پرستش.....
۹۹	همت عارف و موانع موجود در راه.....

- ۱۰۰..... عارفان چه خواهند؟
- ۱۰۱..... عشق عقیف.....
- ۱۰۲..... چند مسئله پیرامون مسائل عشق حقیقی و ظاهری.....
- ۱۰۳..... اما عشق مجازی خود بر دو نوع است.....
- ۱۰۳..... الف) عشق مجازی:.....
- ۱۰۳..... ب) عشق مجازی حیوانی:.....
- ۱۰۴..... عشق الهی.....
- ۱۰۵..... عشق معنوی و عرفا.....
- ۱۰۷..... سعدی و شوق مجازی.....
- ۱۰۹..... در عشق مجازی.....
- ۱۱۰..... انسان کامل:.....
- ۱۱۰..... الف) ضرورت و لزوم نبوت:.....
- ۱۱۱..... انسان کامل.....
- ۱۱۶..... ولایت در بوستان.....
- ۱۱۸..... ولایت عامه.....
- ۱۱۹..... و همچنین در بخشش بر ضعیفان.....
- ۱۲۰..... در معنی شفقت در حال رعیت:.....
- ۱۲۲..... معنای چهارم عدل یعنی رعایت استحقاقها:.....
- ۱۲۳..... ولایت خاصه:.....
- ۱۳۱..... فصل سوم.....
- ۱۳۱..... عرفان عملی در بوستان.....
- ۱۳۳..... عرفان عملی:.....
- ۱۳۴..... ۱- منازل معنوی سیر و سلوک.....
- ۱۳۵..... احوال و مقامات.....

۱۳۵.....	الف) احوال جمع حال:
۱۳۵.....	ب) مقامات:
۱۳۶.....	تفاوت مقامات و احوال:
۱۳۸.....	سعدی و عرفان عملی
۱۴۱.....	توبه:
۱۴۲.....	تعریف توبه:
۱۴۲.....	توبه: در تریف خواجه و سعدی
۱۴۳.....	فأشقط اسم الظلم عن الثالث:
۱۴۷.....	سماع:
۱۵۰.....	سماع در زبان خواجه و سعدی
۱۵۲.....	رضا
۱۵۷.....	شکر
۱۵۸.....	سعدی و شکر
۱۶۱.....	تواضع
۱۶۷.....	احسان
۱۶۷.....	سعدی و احسان
۱۶۹.....	محبت = عشق
۱۷۴.....	فهرست منابع

باسمه تعالی

پیشگفتار

خدایا به عزت که خوایم مکن به دل گنه شرمسارم مکن
مرا شرم جاری ز روی تو بس دگر شرمسارم مکن پیش کس

حمد بی حد و سبب، چون مر خداوندی را سزااست که در مقام غیب الغیوبی و در مرتبه‌ی هویت ذات و در مقام علم در غایت تجلی و ظهور است. حمد و سپاس آن مبدأ فیض و فیاض علی الاطلاق را که نسبت الرحمن مخصوص اوست بر تمامی موجودات و لاغیر و صفت الرحیم خاص بندگان و خصوصاً این بنده ناآبل سراپا تقصیر که همیشه و در همه حال با شرمندگی و سر افکندگی مورد ریش باران رحمت و واسعه‌ی آن عزیز بوده و هستم. کریمی که بنده نواز بوده بر این وجود بی مقدار که فقط در این مقام به زبان قال: (الحمد لله رب العالمین، و شکر مخصوص و اورا سزاوار است).

و درود و سلام بر خاتم النبیین محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم که رابط حادث و قدم و برزخ میان امکان و وجوب و واسطه‌ی غیب و شهود است.
و سلام و صلوات نا محدود بر منصب ولایت رسول الله علی المرتضی علیه السلام و همچنین بر حضرت صدیقه‌ی طاهره سلام الله علیها که اکنون مصادف با روز شهادت آن بزرگوار - کوثر ارزانی شده‌ی خداوند تعالی بر پیامبر عظیم الشان خویش - می‌باشد مقارن گشته است.

و سلام و صلوات فراوان و بی حد بر ائمه‌ی طاهرین که حافظان اسرار خداوندی و اولیای ابرار الهند علی الخصوص خاتم ولایت محمدی انسان کامل حضرت بقیه الله الاعظم حجه بن الحسن العسکری عجل الله تعالی فرجه الشریف.

و اما بعد این بنده ی حقیر خداوند منان را سپاسگزارم که در این برهه از زندگی توفیق آشنایی با متون عرفان اسلامی را ارزانی داشته تا در ضمن تحصیل و آشنایی بیشتر با کلام وحی و ادعیه ی مأثوره و شرح حال بزرگان و اولیاء الهی از دامان اساتید بزرگوار خوشه هایی برچینم و از نفس گرم و دم الهی آنان که زمزمه ی عشق می باشد توشه ای ببرم، سپاسگزارم. و از خداوند تعالی برای همه ی آن اساتید بزرگوار در این مدت توفیق سعادت و سلامتی را دارم. خاصه بزرگواران جناب آقایان دکتر اسماعیل منصوری لاریجانی، دکتر عزت الله دهقان، دکتر هادی وکیلی به عنوان اساتید راهنما و مشاورین که با صبر و حوصله، متانت و دقت نظر و استاد رویی را در شکل گیری تدوین و تصحیح ارشاد و راهنمایی نموده و کمک کرده اند. ضمن سپاس مجدد از زحمات آنها تقدیر و تشکر را می نمایم. که: « من علمنی حرفاً فقد صیرنی عبداً ». همچنین از جناب استاد بزرگوار دکتر الهی قمشه ای که خداوند توفیق ملاقاتی را نصیب حال ما مودتاً از دم گرم و نفس رحمانی ایشان که در یک حالت غیر منتظره طبق درخواست بنده این موضوع را به نهاد نمودند و نفس ایشان را لطف پروردگار دانستم، سپاسگزارم.

و همچنین از زحمات عزیزانم فاطمه و محمد حسینی که زحمت بازنویسی مطالب را با خط خوششان در فصل امتحاناتشان با وقت مضاعف متحمل شدند و همچنین از دوستان خوبم آقایان محمد فراخی و مهدی ترابیده که زحمت تایپ کامپیوتری و بازنگری آنها به عهده داشتند صمیمانه سپاسگزارم. و از خداوند برای همه ی آنها، اساتید محترم و این عزیزان طلب سعادت و سلامتی را دارم.

والسلام

چهارشنبه ۳۱ خرداد ماه ۱۳۸۳ مصادف با

شهادت حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها)

بهبهان - محمد علی بیگدلی

مقدمه:

اگر شایسته ایادت سودمند
به یویرن معرفت بیخته
ز سعدی ستان تلخ داروی پند
به شهد ظرافت در آمیخته

نوشتن در دو مورد دشوار است

۱- درباره‌ی چیزی که نوشته‌اند یا هیچ نوشته‌اند درست نظیر رفتن در راهی که کسی از آن نرفته.

۲- آنجا که درباره‌ی چیزی بسیار گفته و نوشته‌اند، و همه‌ی گفتنی‌ها و جستی‌ها را جسته و گفته‌اند.

قله‌های شعر و ادب پارسی از دست اخیر است که در مورد بزرگان ادب فارسی بسیار گفته و نوشته‌اند یکی از این قله‌ها بوستان و گلستان است و نامستان آن سعدی شیراز است. اما در مورد سعدی به جرات می‌توان گفت که هر دو گزیده درست است. چرا که عمده‌تأ تمام پژوهشگران سعدی و آثارش اعم از داخلی و خارجی در طی قرن‌ها مادی بسار قلم زده‌اند و از سعدی و آثارش زوایای مختلفی را در آسمان ادب فارسی به نمایش گذاشته‌اند. و مرواریدهای غلطانی را از گلستان و بوستان و غزلیات و قصاید... صید کرده‌اند. اما به نسبت زوایای ادبی و تاریخی و تربیتی و... اگر نگوییم هیچ ولی می‌توان گفت چه بسیار کم راجع به عرفان سعدی قلم رانده‌اند و اگر هم مطلبی باشد قطره‌ی بسیار ناچیز از دریای عظمت عرفانی سعدی است. چنانچه در دو بیت بالا خود در مورد معرفت و ظرافت سخن، بالاترین و جامع‌ترین تعریف از خود کرده‌اند.

وقتی صحبت از سعدی می شود عوام بر اثر عادت بجای مانده از کودکی - که سینه به سینه رسیده - نا خود آگاه سعدی را شاعری شوخ و شنگ، بذله گو - جهانگرد - نصیحت گو می شناسند و اهل قلم سعدی را شیرین سخن با صلابت، نغزگوی و صاحب سبک، بی نظیر و آرایه های ادبی بی همتا و در یک کلام افصح المتکلمین می نامند... اما کمتر به چهره ی عرفانی ایشان پرده برداری شده است که شاید بتوان گفت مقالاتی در حد انگشتان دست که در برابر چهره ی ادبی وی بسیار کم است. و تنها چیزی که غالبا از وی عنوان می شود این است که: «شاعر نظامیه ی بغداد بوده و از شاگردان شیخ شهاب الدین سهروردی و یا اینکه جامی در تحف الامیر از سعدی به عنوان یک عارف و صوفی بزرگ یادآوری می کند که: «سعدی از افاضل صوفیه بود و از مجاوران بقعه شریف شیخ ابو عبدالله خفیف (قدس سره)». چیزی که سال ها ذهن نگارنده را به خود مشغول داشته بود این بود که:

الف - آیا سعدی عارف است؟

ب - عرفان سعدی در چه سطح و اندازه است؟

ج - میزان عرفان ایشان در مقایسه با بزرگان دیگر از جمله مولانا - حافظ - جامی -

سنایی - و... چقدر است؟

د - تاثیر سیاسی، فکری، و فرهنگی عصر چه اندازه توانسته است در تفکر عرفانی ایشان

موثر باشد و تاثیر گذاری سعدی بر شاعران پس از خود از جمله حافظ چه اندازه بوده است؟

این گم شده ذهنی دائما در دوران تحصیل بخصوص دوره ی کارشناسی و حفظ تاریخ ادبیات های آن برایم چنان مانده بود که مدتها بدن جواب بود تا بالاخره در ذهن بایگانی و به دست فراموشی سپرده شد تا اینکه در دوران تحصیلات تکمیلی عرفانی ذهن به سراغ گم گشته ی خود رفت و بخصوص موضوع پایان نامه جرقه بود برای یافتن.

هر چند کار را بسیار مشکل دیدم چرا که منابع بسیار کم و به ندرت بود ولی بالاخره با توکل بر خدای سبحان و توجه اساتید محترم عزم را جزم بر یافتن نمودیم بخصوص که در محل اقامت در کتابخانه ها و حتی دوستان اهل علم اینچنین موضوعی اصلا موضوعیت

نداشت چه رسد به اینکه منبع و ماخذ باشد. ولی بحمد... با زحمت و سفرهای متعدد چندین ساعته به شیراز... توانستیم مقالاتی از جمله کلیه مقالات ذکر جمیل سعدی که به همت سازمان یونسکو به مناسبت هشتصدمین سال تولد سعدی جمع آوری شده بود کپی هایی را تهیه نماییم و با مجموع چهل و هشت منبع اصلی (ادبی و عرفانی) و با ده مقاله معتبر از اساتید بزرگ که همه از مفاخرند، کار را شروع کنم. کتاب حاضر شامل سه فصل می باشد که در فصل اول تحت عنوان سعدی عارف...؟ شامل:

الف- زندگی، مذهب سعدی، سعدی و عرفان و پاسخ به برخی ایرادات، سعدی و جمال پرستی و عشق عرفانی نگاهی به بوستان سعدی.

ب- عرفان سعدی در بوستان، هرچند که موضوع کتاب است. اما بدون توجه به کتاب گلستان، غزلیات، قصاید و... کار بدیدر نبود.

ج- فصل دوم: عرفان نظری شامل مبانی هستی شناسی مثل مباحث، حقیقت وجود، وحدت وجود، عشق، عدالت در بوستان، که از مباحث عالی عرفان است و همچنین، نبوت، انسان کامل، ولایت و رهبری که در عرفان از جایگاه والایی برخوردار است بحث به میان آمده است.

د- فصل سوم عرفان عملی شامل: تعاریف عرفان عملی، مآل معنوی سیر و سلوک، احوال و مقامات از نظر سعدی بخصوص مقام (توبه، سماع، رضا، کبر، تراضع، احسان، عشق و محبت) به اندازه توان و بضاعت علمی بحث شده است. نگارنده متعجب است که هرچند مطالب بسیار ناقص و ناپخته و قطره ای از دریای عرفان سعدی است اما به هر حال گامی بود برای رفتن به ساحات عرفانی سعدی بطور منظم و از بزرگان و اساتید و صاحب نظران در عین راهنمایی خواهان پژوهش ام چرا که این قلم نپخته و از ساحت سعدی این عذر را خواهانم. اما چنانچه آمده: «آب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید» و آنچه خود به آن اعتقاد راسخ دارم اینکه:

سعدی: عارفی است که به جای اعتکاف در خانقاه و مرید و مرید بازی و مطالعه و ذکر و ورد به کاوش و پژوهش در آثار آفریدگار در جهان وسیع گسترده پرداخته و مطالعه خویش را تفسیر آیات صنع و حکمت الهی در کتاب تکوینی همراه ساخته است.